

Część pierwsza wystawy obejmuje starodruki z tekstami początków biskupstwa poznańskiego. Znajdują się tu: *Historia Polski* J. Długosza; w księdze drugiej tej historii czytamy, że biskupstwo poznańskie zostało erygowane w 968 r. Tę samą datę na powstanie tegoż biskupstwa zaznacza *Kronika Boguchwała*. Ze *Spominków Gnieźnieńskich* wyczytać można, że: „*Item anno 968 Jordanus primus episcopus in Polonia ordinatus est et obiit 984*”.

Na wystawie pokazano również mapy diecezji jubileuszowej, które świadczą o zmianach jej granic na przestrzeni wieków oraz mapę tej części Archidiecezji Wrocławskiej, która sąsiaduje z Diecezją Poznańską. Wystawione są także sprawozdania z wizytacji Diecezji Poznańskiej, której w wieku XVII dokonał ks. bp Antoni Okęcki. Wystawa uwidacznia próby germanizacji w Archidiecezji Poznańskiej, co znajduje m. in. wyraz w wydawnictwie *Kritik und Reform der Germanisation in Polen*. Szczególnie uwydatniono zabiegi germanizacyjne wobec ludności polskiej pod zaborem pruskim. Współczesnym przykro uderza wiadomość, że bp wrocławski Konrad Oleśnicki (1417—1447) uległ wpływom niemieckim, oponował on w roku 1426 przeciw wizytacji arcybpa Wojciecha Jastrzębca. A w wieku XVII arcyksiążę austriacki Konrad Habsburg, bp wrocławski usiłował wylamać się spod zależności Metropolii Gnieźnieńskiej i czynił o to zabiegi w Rzymie.

Wystawiono również dzieła o treści politycznej, prawniczej, hagiograficznej i społecznej, które mówią o pracy duchowieństwa poznańskiego na tych odcinkach życia kościelnego i państwowego w okresie rozbiorów. Np. ciekawym dokumentem jest księga składek z 1903 r. na budowę pomnika kardynała Ledóchowskiego. Wśród dalszych eksponatów wystawy znajduje się kilkanaście tomów kościelnego „Dziennika Urzędowego Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej” z minionego stulecia; drukowany on był w j. łacińskim, polskim i niemieckim. Dziennik ten podaje ważne sprawy z życia dwóch Archidiecezji. Między innymi znajduje się w nim program Sekcji Polskiej na Kongres Eucharystyczny w Wiedniu, który odbył się w 1912 r. Jest też mowa o udzieleniu pomocy materialnej dla katolików włoskich przez ludność Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej. Na wystawie zebrane są także wydawnictwa z ostatnich czasów (1939—1945), o treści historycznej dotyczące Archidiecezji Poznańskiej.

Na treść drugiej wystawy składają się: obrazy Władimira Hoffmanna o religijnej tematyce oraz obrazy amatorskie ks. L. Sieradzkiego.

Pragniemy tu przypomnieć, że Władimir Hoffmann mieszka obecnie w Szklarskiej Porębie k. Jeleniej Góry. Nazwano go słusznie „malarzem religijnego wzruszenia”. Obrazy jego przykuwają do siebie oczy widza. Przemawiają one niezawodnie do odbiorcy, do jego umysłu i serca, zmuszają do myślenia i kontemplacji. Zwiedzający podziwiał wspaniałą technikę ich wykonania. Doskonały dobór kolorów daje intensywność i głębię wyrażonych w nich myśli religijnych. Z erudycją malarską „potrafi on oświetlić twarze skupione w modlitwie promie-

nem wiary i nadziei — czyni to z nazwyczajną głębią *expressu*”. Hoffmann umie doskonale w swojej twórczości malarskiej odtworzyć „prostotę, gorliwą wiarę i uczciwość ludu, tworząc obrazy głęboko wzruszające”. Myślą przewodnią jego malarstwa jest biegunowość: „bolesć i nadzieja”. Można z całą odpowiedzialnością powiedzieć o nim, że jest człowiekiem gorącej wiary, która wprowadza harmonię i radość w jego życie oraz siły do malarskiej twórczości religijnej.

Na wystawie znajdują się między innymi obrazy: „Św. Izydor przed Chrystusem”, „Chrystus zdradzony przez uczniów”, „Prośba o chleb powszedni w trzech kompozycjach”, „Dziewczynki z chlebem powszednim”, „Duchowe zaślubiny”, „Modlitwa człowieka w trzech kompozycjach: Z głębokości moich wołam do Ciebie Boże, Boże”!

Ten ostatni obraz w sposób niezwykle przemawia nie tylko do ludzi wierzących, ale również i do niewierzących. Duże wrażenie robiły obrazy: „Chrystus na krzyżu”, obok którego stoi Najświętsza Matka i św. Jan, a pod krzyżem wieśniak zatopiony w modlitwie, oraz „Kapłan udzielający choremu Wiatyku”. Na wystawie znajduje się również kilka pejzaży Hoffmanna, jak również pejzaży i martwych natur ks. L. Sieradzkiego.

Ks. Stefan Wójcik

DRZEWORYTY UPAMIĘTNIAJĄCE TYSIĄCLECIE BISKUPSTWA POZNAŃSKIEGO (do ryc. 31 i 32)

Trudne do wyrażenia językiem graficznym treści milenijne opracowane zostały z dwóch różnych punktów widzenia. Jeden ujmuje temat w aspekcie lokalnym, drugi wiążąc go z faktem Chrztu Polski, podkreśla znaczenie tegoż (nie tylko historyczne) dla całej Polski.

Obie prace wiążą sylwetkę Bazyliki Poznańskiej — kamienia węgielnego Kościoła Polskiego — z atrybutami jej świętych Patronów — Piotra i Pawła. Te atrybuty przemawiające przez wieki powszechnie znana treścią ikonograficzną — tutaj specjalnym wypracowaniem i układem detali objaśniają dodatkowo szczegóły teologiczno-historyczne o znaczeniu lokalnym. Drzeworyt podkreślający moment historyczny ustanowienia pierwszego biskupstwa na ziemiach polskich w Poznaniu zakłada kompozycyjne rozwiązanie tematu w trzech planach o układzie centralnym (symetrycznym), a faktura różnicująca elementy obrazu dąży do zachowania ich równowagi nie tylko jako waloru plastycznego, lecz ich roli i znaczenia treściowego.

Światło — wycinając sylwetowe atrybuty świętych Patronów, niby glorią świętości — dźwiga w górę ich imionom poświęconą Katedrę Poznania, potraktowaną również sylwetowo i dekoracyjnie.

Klucze — atrybut świętego Piotra, tworząc X grecką literę inicjałową słowa *ΧΡΙΣΤΟΣ*, podkreślają punkt skrzyżowania tekstu sugie-

rującego krzyż męczeński pierwszego Biskupa Rzymu. W sposób zupełnie naturalny litera N czytana w innym układzie jako Z umożliwia skrzyżowanie wpisanego w poprzeczce słowa „MILLENNIUM” z pionem słów „POZNAŃSKIEGO BISKUPSTWA — A. D. 968—1968”.

Męczeński krzyż św. Piotra kształtuje się tu powoli w pastorał — atrybut władzy biskupiej — zdobny ornamentem tekstu i zwieńczony herbem Arcypasterza Tysiąclecia — Księdza Antoniego Baraniaka, Metropolity Poznańskiego. Godność Arcybiskupstwa podkreśla, dyskretnie sugerując dwuramienny Krzyż Patriarchów — Arcybiskupów, poziomym układem miecz męczeński św. Pawła. Obosieczny miecz, będący atrybutem męczeństwa Pawłowego, jest także ikonograficznym symbolem słowa — jakże tu właściwym dla jego koryfeusza tej miary co Apostoł Narodów.

Raczej tak rozumiany znak miecza św. Pawła, jako znak ewangelizacji przeobrażającej Polskę — świadomie kształtowany „na podobieństwo” Szczerbca, jej świętości narodowej — stanowi oś kompozycji drugiego drzeworytu ukazującego Millennium Biskupstwa Poznańskiego w perspektywie Millennium Chrztu Polski. Te współzależne fakty historyczne odnotowuje ornament jelca i gardy miecza, słowem „MILLENNIUM” i datami „A. D. 968/8—1968/8”.

W konsekwencji dwa klucze związane z pionem wież katedralnych — kołem swych uchwytych eksponują jakoby świetnym nimbem świętości krzyże nadając im proporcje nie architektonicznego, lecz życiowego waloru. Wywyższone tu — na wieżach, czy zróżnicowane treściowo i ukryte dyskretnie w pierwszym drzeworycie krzyże wkomponowane w uchwyty kluczy sugerują naszej podświadomości sens uchwycenia krzyża będącego kluczem wszelkich problemów życiowych.

Pióra kluczy zdobne są akcentami dwu biskupów Tysiąclecia — pierwszego Biskupa i Chrzciciela Polski — Jordana (kompozycja zastępująca nie istniejący w X w. herb — złożona z litery I — inicjałowej imienia *Iordanus* na tle muszli symbolizującej chrzest), oraz herb Arcybiskupa Poznańskiego Księdza Antoniego Baraniaka wprowadzającego wiernych „w nowe Wiary Tysiąclecie”. Podobny akcent zdobniczy miecza stanowi tarcza z orłem Kazimierza Wielkiego, jaki znajduje się na „Szczerbcu” — mieczu koronacyjnym królów polskich. Rysunek Katedry posiada tu więcej detali architektonicznych i budowlanych zgodnie z charakterem dokumentacyjnym całości kompozycji. Obie prace wykonane są w technice drzeworytu sztorcowego w gruszy w 1968 roku, przez Antoniego Jana Gołębnika.

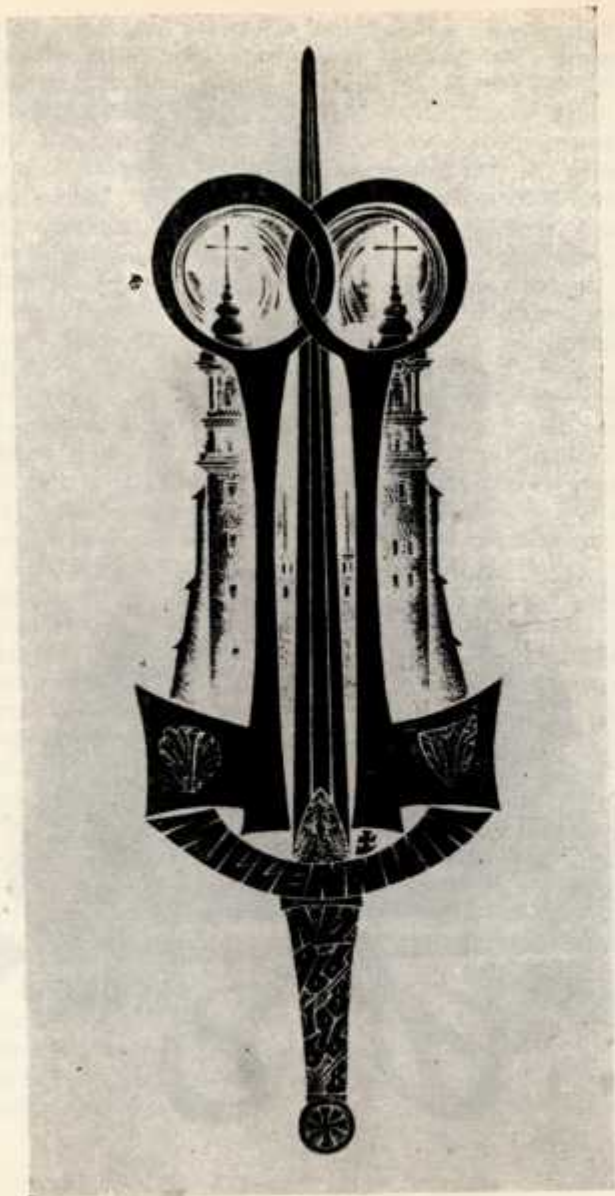

31. Antoni Jan Gołębnik, drzeworyt upamiętniający Tysiąclecie Biskupstwa Poznańskiego

MEDAL TYSIĄCLECIA

Na tylnej stronie okładki niniejszego tomu „Naszej Przeszłości” fotografia przedstawia rewers medalu, wykonanego dla upamiętnienia Tysiąclecia Biskupstwa Poznańskiego. W kwadrancie wpisany w koło widnieją dwie postacie: biskup Jordan i obecny Arcypasterz Poznański Metropolita Antoni Baraniak. Postacie te spoglądają na Poznań leżący nad Wartą; pastorał zakończony herbem miasta Poznania przypomina tysiącletnią sukcesję biskupów poznańskich. Lekko naszkicowane rzeki: Odra, Warta i Wisła wskazują na pierwotny obszar Diecezji Poznańskiej, obejmującej przed rokiem tysięcznym całą ówczesną Polskę. Napis: Sacrum Poloniae Millennium | I-us Eppus Posnaniensis | Jordanus | Antonius Archiep. XCV, Successor. W kwadrancie: Odra, Poznań, Warta, Wisła.

32. Antoni Jan Gołębiak, drzeworyt upamiętniający Tysiąclecie Biskupstwa Poznańskiego